

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetés díja :

Egész évre . . . 6 frt
Fél évre . . . 3,
Negyedévre 1 frt 50 kr.
Egy szám ára 12 kr.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Felelős szerkesztő és kiadó :

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja :

Egész oldal . . . 8 frt
Fél oldal . . . 4,
Negyed oldal . . . 2,
Ennél kisebb . . . 1,
Bélyeg külön 30 kr.

Buzgólkodások.

I.

Imádásodra porba hull a térdem,
Kegyes Megtartóm, édes Istenem!
Méltó, hogy ajkam hálával dicsérjen,
Kinek irgalma örök, végtelen.
Te lakozol, te munkálsz mindenütt,
Bárhová nézzek, fölfelem kezed,
A föld, az ég, a nap, ha fénye süt,
Ékesen szólva hirdet tégedet!

Oh add, hogy én is magasztaljalak,
Élő oltárrá változzék szívem :
S ha roskad vállam a kereszt alatt,
A kísértésen győzni fog hitem.
Neked szenteljem minden sóhajom,
Mely hálás lelkem mélyéből buzog,
S ne hagyj feledni, örök irgalom,
Hogy Jézus által gyermeked vagyok!

II.

Atyám, te látod szívem rejtekét,
Tudva van nálad minden gondolat.
Vágyam előtted nem titkolhatom,
Szemed lelkemnek belsejébe hat:
Följegyzed minden érzését szívemnek,
Vágyásom tárgyát, Te jól ismered,
Lelkem felhőknél magasabbra szálljon,
Ott is szent lelked környez engemet.

Buzgón leomlom szent szined előtt.
Uram, vedd észre esdeklésemet!
Szerinted élni adj nékem erőt
S egész valómat föltárnom neked.
Tördeld le rólam a bűnnek bilincseit,
Plántálj lelkembe tiszta életet,

Hogy elszakadjak mindentől, mi földi
S szívem örökre legyen a tied!

III.

Uram, ki alkottál e mulandó létre,
És belém oltottad halhatatlan lelked,
Őrizz, hogy ha lábam álutakra térne,
Ha szívem elpártol tőled s bűnre gerjed.
A tévelygőknek Te gyújtasz világot,
Feléd tekint vágyódva a kebel,
Te az igazán megtérőt megáldod,
Karod, ha sújt is, újra felemel.
Óh légy nekem, porba omolva kérlek,
Kisértetek közt vezérlő szövétnek!

IV.

Édes megváltóm, égi mesterem,
Mutasd meg nekem a te utadat!
Biztos vezérül te maradj velem,
Ha elborít a fátylas alkonyat!
Lelkem a világ hivságai vonzzák,
Óh olt szívémbé hűséget te hozzád,
A földi jóktól szakassz el engem
S taníts örülni jó Istenemben!

KOVÁCS SÁNDOR.

Az időközi jövedelem és a papi nyugdíjintézet.

Az Egyházi Alkotmány 73, 74 és 75. §-ai-
ban gondoskodás történt arról, hogy a lelkész el-
halálózása esetén kit illessen az elhalálózás évé-
ben esedékes papi jövedelem.

A gondoskodás abban az intézkedésben ha-

tározódik, hogy a papi jövedelem az elhalálozás napjáig az elhunyt lelkész örököseié, azontúl fél évig illeti a lelkésznek özvegyét, illetőleg leszármazóit és munkaképtelen szülőit. „Ha (pedig) az elhalt lelkész után sem özvegy, sem leszármazók, sem munkára képtelen szülők nem maradtak hátra: akkor az elhalálozás napjától számított egy negyedévre járó lelkészi javadalom a lakáson és palást dijon kívül a lelkészi nyugdíjintézetet illeti.“

Ezen intézkedésekből világos, hogy az egyetemes lelkészi nyugdíjintézet, csak özvegy, leszármazó, vagy munkára képtelen szülő nem létében húz egy negyedévi javadalmat; világos, hogy csak a halálozás által megürült papi állomás után húz a mondott esetben egy negyedévi jövedelmet; világos, hogy csak egy negyedévi javadalmat húzhat, sem többet sem kevesebbet. Nem húzhat tehát egy negyed évinél nagyobb javadalmat, nem húzhat oly állomás után, melyből a lelkész más állomásra távozott; és nem húzhat jövedelmet azért, mert az állomás az özvegyi félévnél, illetve a nyugdíjintézeti negyedévnél tovább maradt üresedésben.

Ezen a fiskális talentomok előtt világos dolog azonban egy csomó kérdést hagy homályban, nevezetesen: kit illet tehát az a jövedelem, melyet az egyetemes papi nyugdíjintézet a fenti okoknál fogva nem vehet igénybe? Marad-e az egyházé, hogy folyó szükségleteire elkölthesse? vagy tartozik azt az egyház tőkésíteni alapúl a papi fizetés emelésére, esetleg a személyes szolgálmányok megváltására? vagy mivel az előző lelkészi jövedelmet az újonnan megválasztott lelkész szokta rendszerint (terményekben) fölvenni: hagyassék-e nála bonificatio fejében, vagy tartozik-e azt valamely jótékony célra lefizetni?

Jó lesz ezekkel a dolgokkal tisztába jönni most a gyakorlat elején; mert tudtommal máris történnek viszás intézkedések az esperességekben.

A zsinati törvény bizonyosan nem azért nem vette igénybe, hanem csak az özvegy, gyermek vagy szülő hátrahagyása nélkül elhalt lelkész halála utáni egy negyedévi papi jövedelmet, mert a többbit más célra kívánta fordítani: hanem azért, mert rendes körülmények között alig van jövedelem. Föltette ugyanis, hogy legtöbb esetben van özvegy, gyermek vagy szülő, s így ezek félévig élvezvén a jövedelmet, ezen félév alatt az állomás is betölthető. Ha pedig félév alatt be nem

töltetnék, ott van a 71. §, mely szerint ilyen egyházba a püspök helyettes lelkészt küld. A hol pedig az elhunyt lelkész sem özvegyet, sem gyermeket, sem szülőt nem hagyott hátra: ott az állomás egy negyedév alatt is betölthető. De hátha be nem tölthető? Hátha egy évig is elhúzódó választási pörök támadnak? Hátha az állomás nem halálozás, hanem lemondás által üresedik meg, a mikor szintén eltelik legalább egy negyedév, míg betölthető lesz? Ezen időre eső papi jövedelemről a zsinati törvény — hallgat.

Ámde, ha a zsinati törvény hallgat, hadd szóljon az eddigi gyakorlat, mely az intercalaris jövedelmet semmiképen sem hagyta az egyház, vagy az újonnan választott lelkész kezén. Nálunk Nógrádmegyében, a hol az egyházak sűrűn fekszenek egymás mellett, a papürült egyházban rendszeren a szomszéd lelkészek vállaltak minden díj nélkül administrátorságot; de azután meg is kívánták, hogy az intercalaris jövedelem az ő papi özvegy-árva-intézetöket gyarapítsa. Én azt hiszem, hogy ezen gyakorlat a jövőben is megtartandó, s ha kell, szabályrendeletileg is biztosítandó. Ám adjuk ki az egyetemes papi nyugdíjintézetnek a szorosán meghatározott esetben, — mivel többet úgy sem követel, — az egy negyedévi papi jövedelmet: de az azon kívül netán esedékes intercalaris jövedelem maradjon ezentúl is az esperességi özvegy-árva-intézeté.

Nem adhatjuk mi ezt az egyháznak, mert az üresedés idején a szomszéd papság megszolgált érte; nem adhatjuk az újonnan választott lelkésznek, mert erre nincs jogzime.

Az egyetemes papi nyugdíjintézet úgyis csak alamizsnát nyújt a nyugalmazott papnak vagy családjának: e mellett éppen nem fölösleges a helyi intézetek fentartása és gyarapítása, a mint ezt az egyetemes papi nyugdíjintézetnek létesítői is elismerni kényszerültek.

GAÁL MIHÁLY.

Öreg Aács Mihály. (1646—1708.)

Adalék egyházi ének irodalmunk történetéhez.

(Folytatás.)

Aács egy évet sem tölthetett Farádon, mert kétségtelen, hogy a végzetes 1674. esztendőben ő sem maradhatott papi hivatalában. Sem

a Pozsonyban megjelentek, sem a gályákra hurczoltak között nem találkozunk A á c h s nevével. Hogy a pozsonyi kétrendbeli idéztetés elől miként sikerült megmenekülnie, midőn a szomszédságából is több papot hurczoltak gályákra s így az előtte vizsgázott Gábor Mátyás s a vele együtt felszentelt Solnay István is ott állottak a rendkívüli törvényszék előtt: erre nézve nincsenek hározott adataink.

Az egykorú író, Burius János szerint, (ki maga is elítéltetvén, a száműzetést választotta) sokan voltak papjaink között, kik Szelepcsényi idézését nem tartották törvényesnek s épen ezért nem is jelenték meg. Ezek azután rejtekhelyeken bújdosnak, erdőkben, barlangokban titkon prédikáltak és az úri szent vacsorát is kiszolgáltatták. De mind ezt csak a legnagyobb veszedelmek között tehették, mert a jezsuiták és a hazafias klérus katonákkal, hajdúkkal valóságos hajtó vadászatokat rendeztek az ilyen, családjukból kivert, földönfutó protestáns papok ellen.*) Az sem lehetetlen, hogy A á c h s ot, mint kiváló tanítót, valamelyik világi pártfogója rejtegette házában az inséges hét esztendő alatt.

A á c h s helyzete eme bújdosás éveiben annál szánalmasabb lehetett, mert a legnagyobb valószínűség szerint farádi lelkészkedése alatt alapított családot, melyet most el kellett hagynia. Két fia a soproni országgyűlés előtt született. Már pedig alig lehet azt feltételeznünk, hogy a prot. papokra nézve legszánalmasabb években 1674. után lett volna kedve megnőstülni. Nejéről és családi életéről közelebbi adataink, sajnos, nincsenek.

II. A bújdosás további esztendei. A á c h s, mint tábori lelkész 1683. Nemes-csoói lelkészkedése 1686—1700-ig. Ez idő alatt kifejtett irodalmi munkássága: az Arany Lánosz és a Zengedező Mennyei Kar. A á c h s, mint énekíró.

A á c h s nak még a soproni országgyűlés után sem volt egy ideig állandó lelkészi állomása.

1683-ban, midőn Thököly seregei a dunántúli részeken jártak és itt majd az egész magyarság a győztesen előre nyomuló fejedelem pártjára állott, az akkor már 37 éves férfiú, a magyar evangélikus csapatoknak volt tábori papja. Mint ilyen, Sopron városában, miután Thököly

biztosai itt az elfoglalt egyházi épületeket az evangélikusoknak visszaadták, a Szent Györgyről nevezett templomban július 17-én ő tartotta magyar nyelven ismét az első evang. isteni tiszteletet, míg a többi templomban a német papok prédikáltak.**)

Mint tábori lelkész is mind jobban emelkedett A á c h s azon népszerűségben, melylyel dunántúli világi uraink előtt már eddig is birt.

Thököly seregeinek gyors visszavonulása után végre valahára, főként a Szenci Fekete által annyira megcsúfolt kőszegiek közbenjárása folytán Nemes-Csoóra jutott az első biztosabb és tartósabb papi állomásra.

Nemes-Csoó az 1681. évi XXVI. t. cikkbe foglalt artikulás hely volt s mint gyülekezet legerősebb támaszát a templom- és pap nélkül maradt, szomszédos kőszegi hívekben birta. Német és magyar, néha három papja is volt.

Annak is van némi nyoma egyik történetírónknál, hogy A á c h s a sopronmegyei artikulás helyen, Vadosfán is lelkészkedett Vásonyi, Büki és Ingovits előtt, de az időt közelebbről nem jelöli meg.***) Ha csakugyan volt A á c h s vadosfai pap is, úgy ez csak 1681. és 1686. között lehetett.

Hrabovszky szerint ugyanis 1686-ban került Nemes-Csoóra. De nem lehetetlen, hogy már korábban is ott szolgált, jöllehet a n.-csoói anyakönyvben foglalt papok jegyzéke is 1686-ra teszi A á c h s idejövételét.

Mint már nemes-csoói papot érte A á c h s ot azon dicsőség, hogy 1687-ben az országgyűlésre felgyülekezett evang. rendek előtt Pozsonyban prédikált.

Volt azután ugyancsak itteni lelkészkedése alatt egy másik, szomorú dicsősége is. Haynóczy Dániel történetírónk után ugyanis ezt írja róla Hrabovszky: „Adstitit moribundo Stephano Fekete apostatae, sed is aegre consolationibus erigebatur ex verbo Dei propositis.“ Tehát az a szomorú szerep jutott volna neki, hogy a bűnös szenvedélyeinek hatalma alatt hitehagyottá lett s oly kegyetlen szerepet játszott egykori püspököt, ki 18 évvel az előtt őt is pappá szentelte, neki kellett a halálos ágyon vigasztalnia.

Fel kell tennünk, hogy A á c h s csak magának a haldoklónak akaratából állhatott ott Kőszeg-

*) Burius, Micae 172. l.

*) Hrabovszky i. m. és Müllner M. A soproni főtanoda története 50. lap.

***) Hrabovszky Presbyterológiájában említve.

gen Fekete ágánál. S így, miként hire is volt (mert mások is említik), az oly mélyen súlyedt, hitszegő ember, utolsó napjaiban magába szállott és az evang. hitben kívánt meghalni. A boldogtalan, hogy élni és élvezni jobban szeretett, mert csak ott tehetett, Kollonich és a jezsuiták szárnyai alatt!

Az a körülmény tehát, hogy Aáchs Fekete halálának idejében 1692-ben csakugyan a Kőszeg melletti Nemes-Csoóban volt lelkész, valószínűséget kölcsönöz Haynóczy állításának, a ki különben is komoly, megbízható történetíró. Rezik és Mattheides a Gynnasiológiában e tekintetben kételyeiket fejezik ki, azt mondván: „Aliqui (Stephanum Fekete) opera Michaelis Ats ad nostram reductum fuisse ecclesiam opinantur, at documenta germanica contrarium testantur.“ (302. lapon.)

A megbélyegzett, botrányos életű, előbbi hitfeleit üldöző, a jezsuiták házában lakó és Mária-Czellbe búcsura járó Feketének a közeli Kőszegen való tartózkodása elég kellemetlen szomszédság lehetett ama hat év alatt és oly veszedelmes időkben az evangeliomi tisztaságért és hitűségért buzgólkodó nemes-csoói papra nézve.

S ezenfelül más bajok is érték. 1699-ben, július 21-én tűz ütött ki N.-Csoóban, a német pap (valószínűleg Mirus Ker. János) lakásán, a mikor Aáchs is nagy károkat szenvedett. A kőszegi jó urak 30 forinttal igyekeztek magyar papjokat a veszteségért kárpótolni.

De másfelől meg egyházi irodalmunkra nézve felette gyümölcsözők és áldásosak voltak Aáchs-nak itt töltött évei. Itt írta ugyanis nyomtatásban megjelent második művét, egy imakönyvet e címen: „Arany Lántz, Avagy Oly buzgó Fohászokadások és rövid alázatos Imádkozások, mellyekkel a győzhetetlen Istent meggyőző igaz szivbeli hit ő Felségét magához kapcsolhatja, és az ő elmene-telét jelentő szándékjában maga szive házában a keresztyén ember e nagy Urat megmaraszthatja, Mellyek az imádkozó Lelkek könnyebbségekért a hivek eleibe botsáttattak Aáchs Mihály Aug. Confession levő Lelki Tanító által. Lőcse 1696.“ 12. r. 210 lap.

A tiszteletes Authorhoz Lővei Balázs győri lelkész a könyv elején ilyen tartalmú előbeszédecskét intéz: Jól gondoltad Christusban nálamnál öregebb szolgatársam, hogy e könyvet irtad, mert majd alig találtatik egy-két imádságos

könyv magyar, melyet Religiónkon való ember bocsátott volna ki.“

A győri pap, Aáchs jó barátja, ki maga is író ember volt, örömmel üdvözölte tehát nemes-csoói kollegájának irodalmi kísérletét. És hogy Aáchs a XVII. század végén mily nagy hiányt pótolta ez imakönyvével és mennyire eltalálta benne a hangot, melyen a vigaszt szomjuhozó lélek Istennel beszélni óhajt, bizonyítja ezt azon tiz kiadás, melyet a munka 90 évi időközben megért. Legutóbb 1858-ban egy pesti kiadó 11-edszer adta ki.

Aáchs imádságai biblikus, hitteljes és kegyes hangon vannak tartva, némi mysticus jellemvonással, miként ezt egyéb műveiben is felfedezhetjük.

Még fontosabb ugyanezen 1696. évben Aáchs-nak egy másik vállalkozása, az új énekeskönyv. Ez is Lőcsén jelent meg ugyanazon betűkkel és ugyanazon alakban, mint az Arany Lántz. A két könyvecske rendszerint egybe is kötve fordul elő. Azért sokan az énekeskönyv szerkesztőjének is Aáchsot tartják. A könyv címe: „Zöngedező Mennyei Kar, az az németből magyarrá fordítatott, szép isteni dicséreteket és hálaadó énekeket más magyarul szerzetett énekekkel együtt magában foglaló könyvetske.“ 12. r. 264. l.

A versfejek szerint teljes bizonyossággal magától Aáchstól valók e kis gyűjteményben a következő énekek: 1. Minden e földön csak elmulandó, 2. Magas egekben lakozó Felső és 3. Szivem keserűségét.*)

Ismert munkatársai voltak. Lővei Balázs győri pap, a kinek énekei: 1. Látod, mikép juta, 2. Lölköm, kit elvesztettél és 3. Lölköm ő nagy örömeben; továbbá Tataj István tétli lelkész (1695-től 1706-ig), ennek énekei: 1. Szivemet hozzád emelem és 2. Téged igazán s valóban..

Ezen énekek közül csak Lővei énekei nem váltak népszerűekké, mert a későbbi kiadásokból kihagyattak. Mig Aáchs-nak és Tataj-nak két-két éneke ma is megvan a dunántúli énekeskönyvben 352. 283. 19. és 13. számok alatt; de eredeti alakjuk igen sok változtatást szenvedett a század elején.

Az említetteken kívül több munkatársa is volt Aáchs-nak s úgy ezek, mint ő, az énekeskönyv

*) Ezen harmadik éneket Hrabovszky nem említvén Aáchs munkái között, ennek szerzőjére úgy véletlenül magambukkantam rá. A vers fejkéből ugyanis hátulról visszafelé Michael Ats olvasható ki.

ezime szerint nemcsak eredeti, hanem németből fordított énekeket is irtak.

Az énekeskönyv kiadási költségeit valószínűleg a győri tehetős egyháztagok és Telekesi Török István fedezték, kik A ách s ot és Lö veit egyéb munkáik kiadásában is segítézték.

A Zengedező Mennyei Kar új énekeskönyv volt annyiban, hogy nagyobb számmal foglalt magában németből fordított újabb énekeket. A ách s, Lö ve i, Tatai német egyetemeken tanultak, hol a németeknek ekkor már gazdag és értékes ének irodalmát megismerték és megkedvelték. Önként ébredt fel tehát bennök a vágy, hogy ezek énekeiket nyelvünkbe is átültessek. Az idegen énekek átvétele mellett azonban elég tért engedtek a szerzők az eredeti magyar énekeknek is. Van a gyűjteményben régebb idő óta ismeretes és a reformátusokkal közösen használt több magyar ének is. Az új eredeti énekek közt van olyan is, melynek eredeti külön magyar dallama van.

A tartalom egyébként is igen tarka és változatos. A 41. lapon egy litánia van, melyet a Puer és Chorus váltakozva énekelnek. Találunk benne továbbá Szent Gergely napjára való éneket, valószínűleg az iskolásoknak szánva, és a toldalékban lamentatiót.

A XVII. századbeli könyvárusi reklám különös leleményességének találom azt a vásári szenzációs világi éneket, mely a kegyes himnuszok után téve a 203. lapon ily czim alatt fordul elő: „Igaz megirattatása egy csuda természetnek, melyet ebbe az 1692. esztendőben (tehát már régebbi a versezet) Schweiszeritz nevű faluban egy juh ellett.“ Dallama: Kommt her zu mir, spricht Gottes Sohn (Jertek hozzám, Krisztus mondja). Valami csodaszülött állatról szól a historia eme kezdő sorokkal: „Jer férfiak és asszonyok! Megtudjuk belőle, hogy a csoda állatot Bécsbe hozták s a ki nem hiszi, ott megláthatja. E furesa énekhez a szerkesztőknek semmi közük. Ezt csak a löcsei könyvnyomtató vehette fel, számítván a népnek a csodás historiákat kedvelő szokására s ennek révén nagyobb kelendőséget akarván biztosítani az új énekeskönyvnek. Nem átallotta e czélből ilyen világi profán tartalomhoz egyik egyházi dallamunkat felhasználni.

Ezt az énekeskönyvet is vallásos szükségből szerkesztették A ách s és társai. A jezsuiták a tömegesen és erőszakkal áttérített népet, mely a protestáns egyházakban megkedvelte a szép ma-

gyar énekeket, az énekszó varázsával is megtartani és mindig nagyobb számmal akarván a pápistaság aklába csalogatni, 1674-ben Szegedi Ferencz Lénárt egri püspök költségén Kassán egy terjedelmes (560 lap), hangjegyekkel is ellátott új magyar-latin énekeskönyvet (Cantus Catholici Latino-Hungarici) adtak ki.*) Az ajánlásban nyíltan bevallott: czéljok volt ezzel, hogy azokat „kiket a római szent hittől az éneklésbeli zengésnek édesgetése vont vala el, mintegy mézes madzaggal reájök kötvén a sok tévelygést“ azokat magokhoz ismét visszavezessék. Most már ők is anyanyelven írt énekeket bocsátván közre, tanaikat „az éneklés szárnyaival édesdedben akarták röpitetni az elhült elmékbe.“ Tették pedig ezt úgy, hogy a protestánsoknak eredeti vagy a régiektől kölcsönzött kedvelt dallamait használták ők is. Igy például a jezsuita énekeskönyvben Luthernek szép dallama is: „Mennyből jövök most hozzátok“ előfordul ilyen szöveggel:

Nagy Istennék szent: anyala
Magas menyből alászálla
És pásztorok mellé álla
Nagy vigan nekik szöla.**)

Ime itt is a példa arra, miként vette használatba ellenünk a római catholicismus a reformáció fegyvereit.

Szent énekeinkkel is folytatni akarták tehát A ách s ék a szellemi harczot és nemes versenyt.

(Folyt. köv.)

Biráló bizottsági jelentés

az „Evang. Egyház és Iskola“ szerkesztője által kitűzött konfirmációi tankönyv pályázatáról.

(Folytatás.)

Mielőtt a részletes birálatra áttérnénk, közöljük azokat az általános irányelveket, melyeket a pályamunkák megítélésénél szem előtt tartottunk. A konfirmációi káté foglalja magában röviden, velősen mindazokat az evangeliumi vallásos ismereteket, melyeket az egyház minden tagjának kivétel nélkül tudnia s vallania kell, foglalja magában olyan meleg, vonzó alakban, hogy a mit a gyermek tanul, az ne csak az emlékezeté, de a szívé is legyen. — Tehát a konfirm. káté foglaljon ma-

*) Bogisich Mihály, Szegedi Ferencz Lénárt egri püspök énekeskönyve. Budapest 1886.

***) Bogisich i. m. 61. l.

gában röviden, de mégis kimerítően hit- és erkölccsant, egyháztörténelmet s egy kis jellemző symbolikát s ez utóbbinál különösen a róm. kath. egyházra kell kiterjeszkedni s ismertetni a különbséget az anyagi és alaki elv s egyházzal szótól tan alapján. — A mi a menetet illeti, a dolog természete szerint a konfirmáció fogalmából kell kiindulni s erről könnyen áttérhet a vallás lényegének és isteni boldogító erejének bibliai alapon történt gyakorlati ismertetésére. Így jut rá arra, hogy a tökéletes isteni kijelentés a bibliában van s itt röviden ismertetni kell a bibliát, mint az isteni kijelentés tökéletes okmányát. — Ezután a szentírás tanításának velejét kell adni a hit- és erkölccsant részben. A hittant Luther Kátéjának második része, az erkölccsant pedig az első rész alapján kell ismertetni. Luther Kátéjának negyedik és ötödik részét (a kegyelmi eszközökről szóló tant) legjobb a hittanban a szentlélekről szóló tanhoz foglalni; a Káté harmadik részét röviden lehet az erkölccsantban tárgyalni, midőn az istenitiztelettről szól. — A hittanból az erkölccsantban legyen meg a kellő átmenet annak kimutatása folytán, hogy a hit által Isten kegyelméből újjászületett életnek minő gyümölcsöket kell teremni. Az erkölccsant előadása a kötelességtan alakjában a tizparancsolat alapján történjék, mely természet-szerűleg két részre oszlik: Isten és az emberek iránt tanúsítandó kötelességekre, mely utóbbi ismét két alrészre oszlik, úgymint felebarátaink és önmagunk iránti kötelességekre. — A konfirm. káté eme két főrészből a harmadikra a kellő átmenetnek ismét meg kell lenni ama kérdés felvetése által, hogy az ismertetett fundamentumon az egyház a különböző felekezetekben mikép fejlődött tovább. Az egyháztörténetből az átmenet a negyedik részre ismét könnyű annak kiemelésével, hogy az egyes ker. felekezetekkel, különösen a róm. kath. egyházzal szemben mit hiszünk mi ág. hitv. evangélikusok. Mindenesetre arra kell törekedni, hogy az egész munka egységes legyen.

A mi a konfirm. káté alakját illeti, — hogy a konfirm. oktatás lényegének s céljának megfeleljen, — az nem lehet más, mint a katechetikai tanalak. Ha ügyesen, logikusan van megszerkesztve, akkor csakis ezen alakban domborodhatnak ki a 12—14 éves gyermekek előtt a vallásos igazságok úgy, hogy szívük mélyébe vésődjenek. Továbbá a konfirm. oktatás katechesis alakjában történik s így ha a kézikönyv tanalakja kifejtő, akkor az oktatás és a könyv között olyan ellentét van, a mi rendkívül nagy zavart és nehézséget okoz.

A terjedelem tekintetében a paedagogiai érdek legyen az irányadó s ez nem ajánl mást, mint hogy a konfirm. káté legyen olyan, hogy sem többet, sem kevesebbet ne foglaljon magában, mint a mit az egyház minden tagjának, minden időben tudni és vallani kell. Ovakodni kell tehát attól,

hogy a kézikönyvbe olyasmit ne vegyünk fel, a mi már a kifejtésbe, a magyarázatba való, mert így az egész elmosódik a gyermek előtt, a lényeges dolgot összezavarja a magyarázati részzel s nemsokára mindegyiket elfelejti.

A mi a nyelvezetet illeti, e tekintetben a népiszkolai műveltség veendő figyelembe; az ő eszmekörébe vágó nyelven kell a vallási igazságokat ismertetni. — Az előadás legyen meleg, de ne áradozó, a mondatok legyenek rövidek, kerékedek. Alkalmas bibliai idézetek s megfelelő helyeken énekversek nem maradhatnak el, de e tekintetben kellő gonddal kell az idézeteket kiválasztani.

Ezek után áttérhetünk az egyes pályamunkákról megalkotott véleményünk előadására. A mennyiség tekintetében az eredmény meglepő, a mennyiben 11 pályamunka érkezett, de hogy minő a belső érték, az az előbb elmondottakból már sejtethető.

Nézzük tehát sorra az egyes pályaműveket.

1. Jelige: „Erős vár a mi Istenünk.“ Miután a vallásról és a vallásokról általában szólt, a ker. egyháztörténetet tárgyalja s utánna „váltanok“ rosz cím alatt az ág. h. ev. egyház és a róm. kath. egyház között, továbbá az ág. h. ev. és reform. egyházak közötti különbségeket tárgyalja. A különbségeket épen olyan terjedelemben adja elő, mint a hittant, — Az egyes felekezeteket egymástól elválasztó tanokról addig nem szólhatunk, míg a hittant nem tárgyaltuk. Ezt érzi szerző is s épen ezért egyes tanokat a symbolikus részben fejt ki, így p. o. a megigazulásról szóló tant stb. Ez természetesen kuszáltságot, zavart idéz eiő. Tehát felosztása rosz. — Tanalakja közlő, tehát ebben sem felel meg a követelménynek.

Az egyes részek között sincs meg a kellő arány. A symbolikus különbségeket 10 oldalon, a hittant 11 oldalon, az erkölccsant 4 oldalon, a németországi reformációt 13 oldalon, a magyarországi reformációt pedig 10 sorban tárgyalja. Ez utóbbiért határozottan megrovást érdemel. — Az emberről, a bűnről s következményeiről nem szól; Jézusról röviden, hiányosan emlékezik meg s a szentlélekről szóló tan még rövidebb. Az egész munka logikátlan, rendetlen; az egyes tanokat össze-visszahányja. P. o. előbb szól Isten munkáiról s azután mondja csak meg, hogy mi az Isten és milyen az Isten. Isten tulajdonságainak elsorolásában sincs semmiféle rend. — Meghatározásai általában nincsenek, vagy rosszak. Nincs átmenet sehol. A dolog lényegével sok helyütt maga a szerző sincs tisztában.

Az egyes hibáknak elsorolása lapokat venne igénybe, itt tehát csak kettőnek a felhozására szorítkozunk; p. o. a megigazulásról azt mondja: „A megigazulás alatt bűneinknek bocsánatát értjük.“ A másik óriási tévedése az, hogy a kegyelmi eszközök közé sorolja az Isten igéjét, a szentsé-

geket, a konfirmációt, a gyónást, az imádságot, az istenitiszteletet, az egyházat. Erre vonatkozólag is van határozott symbolikus tanunk; kegyelmi eszközök: az Isten igéje és a szentségek.

Az egész oly gyenge, ötletszerű munka, hogy szinte nehéz elhinni, miszerint theológiát végzett ember írta.

2. Jelige: „A Krisztus evangeliuma Istennek hatalma, hívőknek üdvösségére.“ Zűrzavaros előszava után a vallásról szól s ezt így határozza meg: „Rendeltetésünk eléréséhez legfőbb eszköz a vallás. Ez az embernek legfőbb kincse, mely világít gyenge szemeinknek, mikép juthatunk dicsőbb fényhez. (Csupa frázis.) Ez tanít Istenben hinni, őt, mint legfőbb lényt tisztelni, imádni, mint legjobb atyát szeretni.“ A különböző vallások ismertetése után, a hol Sokratést is vallásalapítónak teszi meg, áttér a biblia ismeretetésére. A hittani rész után tárgyalja az egyháztörténetet, ezután külön szakaszban ezen kérdés alatt, „mik azon eszközök (sic), melyek által hitben és kegyességben erősödhetünk?“ — értekezik az imádságról és az Isten igéjéről, elszámolja az ünnepeket s egy külön szakaszban szól a szentségekről, a keresztségről, ezzel kapcsolatban a konfirmációról, az úrvacsorájáról s minden átmenet nélkül szól a magyar hazánkban levő kezelekedetéről, végül az erkölestant tárgyalja. A tárgy beosztása tehát rossz, az egyes kérdések semmi összefüggésben sincsenek egymással. Magunk sem tudunk az egész munkán eligazodni, hogyan igazodnék el benne a szegény gyermek. — Téves meghatározásokkal ez a munka is telve van. Ehhez járul még, hogy a kérdésekre a feleletek sok helyütt sehogyan sem illenek. — Mind ezen hibákat tetézi még az, hogy csak úgy téri a magyar nyelvet: p. o. telve van ilyenforma kitételekkel: „Melyik könyvben megtaláljuk isteni tanításokat?“ — Egyáltalában úgy tárgyi, mint stílári tekintetben annyira gyarló, hogy gyarlóságait elsorolni birálatunk keretében nem lehet.

(Folyt. köv.)

BELFÖLD.

A lelkészek fizetésének szabályozása dolgában fontos lépés történt. A kongruára vonatkozó törvényjavaslatot ugyanis, előleges jóváhagyás végett Ő Felsége elé terjesztették és vizsgálódását a legközelebbi napokra várják. A törvényjavaslat 19 szakaszból áll s a lelkészek fizetésének 600—800 frtra való kiegészítését rendeli olyformán, hogy a nagyobb dotáció magasabb képzettséghez van kötve és meghatározza a felekezetek által a lelkészi fizetések kiegészítése iránt benyújtandó kérvények kellékeit. A latin és görög

szertartású katolikusok kongruaügyének rendezése még folyamatban lévén, róluk még nem intézkedik a törvényjavaslat, de addig is, míg a katolikus kongrua ügye végleges rendezést nem nyer, gondoskodik a javaslat, hogy ezeknek a lelkészei is megfelelő segélyben részesüljenek. Ez a törvényjavaslat tehát csak az unitárius, a két protestans és a görög-keleti szerb és román egyházak lelkészeinek fizetését szabályozza véglegesen.

Javítás. Biráló bizottsági jelentésünkbe egy lényeges sajtóhiba csúszott be. Az 5-dik lap 9-ik sorában e helyett „a 7-ik munkában nincs történet,“ ez olvasandó: „a 6-ik munkában nincs történet.“

A tiszavidéki egyházmegye Debreczenben megalakult. Materny Lajos az esperesi, dr. Meskó László a felügyelői széket elfoglalták, az utóbbi 100 frtot ajánlott fel egyházi célra. — Bartholomeidesz Jánost tiszteletbeli főesperessé választották, jegyzők lettek Geduly H. és dr. Szánthó Gyula, sárospataki jogtanár, ügyész dr. Prock Gyula.

A pápának, mostani ünnepélye alkalmából az esztergomi primás 100,000 frtot küldött ajándékkul, egymaga annyit, mint az összes osztrák papság. A protestáns lelkészek fizetésének 600 frtra leendő kiegészítéséről a javaslat már Bécsben van. 1848-ban kimondta a törvény a felekezetek közötti teljes viszonzosságot, egyenlőséget, az egyházi és iskolai terhek állami teljesítését. Milyen furcsa ez a néhány sor — egymás mellett itt a papíron. Hát még a valóságban!

Protestáns lapjaink nem soká birják a küzdelmet, munkát, felelősséget és áldozatot a dermesztő közönnyel szemben; most is sok változás állott be a szerkesztésben s mindegyik panaszkodik az előfizetők, különösen világiak, csekély száma miatt. Legtanulságosabb az erdélyi lap esete, melyet Szász Gerő szerkeszt igen régen, s mely hivatalos lapja az erdélyi ref. egyházkerületnek, de csak a hivatalos közlésekre nézve; az irányban a szerkesztő egészen független volt. Mi történt mégis? Decz. 27-én tudtára adja az állandó igazgató tanács Szász Gerőnek, hogy új, hivatalos lapot indít, s az övétől megvonja a hivatalos jelleget, melyet pedig neki egykor a kerületi gyűlés adott meg. Az irány nem tetszett a hatalmasoknak; ők a gondolatot is hivatalos lappal akarják irányozni, s „potentes potenter agunt,“ alakítanak új lapot, — a prot. szabad gondolkodásnak nem nagy dicsőségére, elrendelik, hogy minden egyházközség azt köteles járattani. Lesz hát hivatalosan csinált közvélemény, természetesen a hatalmasok kedve szerint való, nem pedig őszinte, igazi közvélemény, szabad gondolkodással, szabad birálattal. Hová ragadja a protestáns hatalmasokat is a hatalom! Honores mutant mores!

Az Alsó-Fehérkútra (Hont vm.) rendes lelkésznek, eltávozott Stúr Pál helyére püspöki irodavezetővé m. é. decz. 5-én Tirtsch Gergely lett ordinálva dr. Baltik F. püspök mellé.

A megüresedett kis-sztankóczyi (Trencsén vm.) lelkészi állásra, a hol, mert a hívány nem üti meg a 800 frtnyi minimumot, rendes lelkész egyelőre nem választható, a püspök minden kérésére és fáradozására daczára sem tudtak 2 hónapon át helyettes-lelkészt kapni, míg végre Krizsan Milos, ó-turai segédlelkész fogadta azt el.

Krizsan Zsigmond trencsényi lelkész, a vall. és közokt. minster által a Trencsén városi állami tanintézeteknél hitoktatóul lett elismerve

Harmath Károly, a pozsonyi lyceum derék tanára körülbelül 35 évi buzgó és lelkiismeretes működése után súlyos szembaja következtében nyugdíjba vonult.

Mastena József, zsolnai helyettes lelkész Pusztafödémésre (Pozsony vm.) rendes lelkésznek lett megválasztva. A zsolnai helyettes-lelkészi állás, melyet oly sok küzdelem és nehézség árán sikerült létesíteni, most ime ismét betöltetlenül áll.

Garamszeghre (Zólyom vm.) a megboldogult Molitorisz János helyére Paulinyi Dániel, a dunánin. ker. missiói lelkész lett 80 szótöbbséggel rendes lelkésznek megválasztva. A választást a kisebbség megtámadta s így a szegény garamszeghi egyházközség, melynek már 1895. óta nincsen rendes lelkésze, ismét csak hosszabb időre lelkészi gondozás nélkül marad.

IRODALOM.

„**Melanchton Fülöp élete.**“ Jutalmazott pályamunka, írta Pethes János. A Luthertársaság, hogy Melanchton születése 400-ik évfordulójának ünnepét a művelt protestáns világgal együtt nemes hivatásának megfelelően, méltó módon megörökítse, 1896. évi gyűlésén 25. jkvi p. a. elhatározta, hogy pályázatot hirdet a nagy reformator életének megírására. E pályázat eredménye a jelen munka, a mely — nem tudom hány társa elöl — elnyerte a babért, mint a L. T. XXVIII. sz. kiadványa jelent meg.

Mielőtt a munkára megjegyzéseimet megtenném, igen kívánatosnak tartanám, ha a L. T. évi jelentéseiben ezentúl a bírálatok egész terjedelmükben közöltetnének. Ez általános szokás minden hasonló irodalmi társaságnál, a mely közönsége előtt munkálkodásáról így is beszámol, a mellett a felelősséget közvetlenül a bírálókra hárítja s tágasabb körben is nyilvánvalókká teszi azon szempontokat, a melyek őt a pályadíj kitűzésében s odaitélésében vezették. Most például

csak annyit tudunk, hogy „a bírálók a beérkezett pályamunkákat megbírálták;“ hogy a jutalmat „Pethes munkája nyerte el.“ Így, igaz, bírálatunkban függetlenek vagyunk, de nem akarnánk semmiképen igazságtalanságot elkövetni s óhajtottuk volna, hogy a társaság bírálóinak szempontja előttünk világos legyen; annyival inkább, mert mi a pályázat ily eredményét szerencsésnek épen nem tarthatjuk. Pethes munkája, elismerjük, szorgalmas összeállítás, de egyébként nehézkes, szintelen, krónikaszerű, minden különösebb irodalmi érték és jelentőség nélkül való tuczattermék. Nem hiszem, hogy a népnek kedves olvasmányát képeznék, annál kevésbé, hogy a művelteket kielégítene.

Jól tudom én azt, hogy egy olyan alaknak, mint a milyen Melanchton volt, az életrajzát megírni igen nehéz dolog, jóval nehezebb, mint pl. a Lutherét. Egész életmunkája — bárha főleg Luther halála után folyton ott mozog a hit reformációja munkájának kellő közepén — inkább az iskola sokkal csendesebb s a nagy közönség számára kevésbé érdekes légkörében tartja, — a dogmatikus viták, a melyeket megállania kellett, főleg élete végén a flancianusokkal, kényes, nehéz kérdés az olvasó közönség számára, — a sok ideoda utazgatás, gyűlésezés, megbeszélések, conventusok stb. tárgyuk azonosságánál fogva az egyhangúság veszedelmével fenyegetik az írókat. Hozzá az egyén maga nem oly markansúl körvonalozott, individualis és határozott, mint pl. Luthernél. És mégis az egyént kell ám megrajzolni, s életmunkáját és hatályát megrajzolt egyénisége alapján megértetni. Ez szerzőnknek — nézetem szerint — egyáltalán nem sikerült. A Melanchton jellemét megalkotó elemek ugyan feltalálhatók könyvében itt-ott szétszórva, de az olvasó nem alkotni, de alkotást élvezni, azon okulni akar, nincs is módjában azt a munkát elvégezni mindig, a mit az író elmulasztott. Ezért nem is fogja Pethes munkáját se a köznépp, se a műveltebb osztály élvezni. Nem elég azt elmondani, hol, hogyan, mit, kitől tanult pl. Melanchton, nem elég egész élete menetét a krónikázó pontosságával lemásolni, de kiragadni a főmozzanatokat, azokat úgy csoportosítani, hogy az egyént hiven érvényre juttassák s beléjük lehelni ennek mintegy a lelkét: ez az, a mit manapság megkívánunk nemcsak egy tudományos, de egy építő és tanító életrajztól is, a minőnek a L. T. intentiója szerint a jelen munkának is kellene lennie. Mi az a humanismus, s mily viszonyban van az, mint a renaissance-nak a tudományok mezején való érvényesülése a reformációhoz, mint vallásos renaissance-hoz? Mikép lesz Melanchton testestől-lelkéstől humanistává? Mint nyilatkozik e humanismus vallásos téren egyrészt a lényegtelen dolgokban való engedékenység és békülékenység,

másrészt a dogmatikai vitákban való habozás lelki állapotában, de a fődologban a lényegeshez való merev és hajthatatlan ragaszkodásban? Mint olvas össze lelkének e két, t. i. humanistikus és reformátori iránya az iskolaügyben s teszi őt „praeceptorává“ egész nemzetének? E szempont szerzőnk előtt vajmi szürke és téveteg, s mert így nem találta meg a Melanthon egyéniségéhez vezető kulcsot, t. i. a reformátorban a humanistát, műve is szintelen, aprólékos és fárasztó. A „renaissance“-ot ugyan megemlíti, mint a mely az egyetemeken hódítani kezdett, (8. l.) de ebből ugyan a t. olvasó közönség, még a műveltebb része sem lesz okosabb, a nép pedig a szót el se tudja olvasni, nem hogy élvezni!

E tekintetben nyilván forrásai is hiányosak voltak. A Schmidt-féle munka, melyre hivatkozik, becses és gazdag adathalmaz, de aránytalanul túl van már szárnyalva a Hartfelderé által, nem az által, a melyre szerzőnk hivatkozik, hanem e sajnos, korán elhunyt írónak a szerzőnk által használt kis értekezésével egy időben, 1889-ben megjelent nagyszabású Melanthon-életrajza által, a mely a „Monumenta Germaniae Paedagogica“ VII. köteteként látott napvilágot. Kár, hogy ez szerzőnknek figyelmét elkerülte. Forrásai általán az 1860-as alapon állanak, a mely évben ünnepelte a művelt protestans világ Melanthon halálának háromszázados fordulóját s mely év, épúgy, mint a mult év is, egész Melanthon-életrajz irodalmat termett, köztük magyar nyelven is a Haberern Jonathánét. Ez utóbbi kis munka még ma is, egyes gyengéi mellett (főleg, hogy nem teljes életrajz) határozottan jobb és a célnak megfelelőbb, mint a Pethesé. Szerzőnk, azt hiszem, sokkal hálásabb munkát végzett volna, ha önálló (?) összeállítás helyett (mert művét eredeti alkotásnak maga sem óhajtja tekinteni) előveszi s lefordítja, avagy átdolgozza vala valamelyik újabb, a nagy reformátor születésének 400-ik évfordulója alkalmából megjelent német M életrajzot, például a Kaiserét, a Scharferét, a Bey-schlageret vagy bárkiét; mind e művek már a 60-as évek termékeivel szemben frissebb, teljesebb, érettebb s hasznosabb forrásul is szolgálhattak volna számára. Így most úgy vagyunk a munkájával, hogy felhalmozott, sokszor laza logikával összezeröltetett vagy egyáltalán összefüggéstelen adatai (pl. 73 és 74 l.; általán az egész VIII. rész) mögött eltűnik az egyén. a fáktól nem látjuk az erdőt.

Sok dolgot magyarázatlanul hagy. Az olvasó nem tudja pl., hogy mi az az „Erasmus újtestamentuma“ (10 l.) s azt se, hogyha meg nem mondjuk neki, hogy mi nagy dolog volt az a törekvés, mikor Melanthon Aristotelest eredetiben ki akarta adni (11 l.); Melanthon elfoglaltságáról holmi „de minek folytassam“ (80 l.) frázisok út-

ján nem szerezhethet magának tiszta képet. Az olaszországi hadjárat (41 l.) elbeszélése az olvasót homályban hagyja arra nézve, ki viselte azt; az az adat pedig, mintha Melanthon-t egy teremben egyszerre 2000-en is hallgatták volna (17 l.) nem egyéb, mint az olvasóknak naiv felültetése. Mikor Wittembergben jártam, megnéztem az egész egyetemi épületet, azt is, a melyben Melanthon olvasásait tartotta, bizony nem fért ott be több, ha 3—400, az is iszonyún szorongva! Hartfelder különben ezt a régi mesét igaz értékére szállította le. Ha meg már arról beszél szerzőnk, hogy Tübingenben — mint tanuló, ki egyúttal már tanított is — Melanthon Terentiust kiadta, minek hagyja ki a leglényegesebbet, t. i., hogy ezt az író addig prósairónak tartották s Melanthon volt az, a ki métrumát s rythmusát felfedezte; — valamint ha megemlékezik arról a frankfurti útról, a melyen Melanthon hesseni Fülöppel találkozott, mely találkozás eredményeképp aztán Melanthon az örgrófnak egy theol. munkát küldött át (32 l.); miért felejtí ki a leglényegesebbet, hogy az örgróf épen e munka hatása alatt csatlakozott aztán a reformációhoz. Az sem áll, hogy a „Locí“ Melanthon legelterjedtebb könyve lett volna és lenne: mert ebben a tekintetben az Augustana Confessióé az elsőség. S különös, hogy míg például a „Locí“ tartalmát, röviden bár, s a „Visitationen-büchlein“-t terjedelmesen ismerteti: addig az Augustana Confessiót tartalmilag épen nem ismerteti! Pedig Melanthon valamennyi műve között a reformáció szempontjából ez a legjelentősebb! Hasonlóan csak megemlíti, hogy Melanthon a schmalkaldi cikkekben függelékül egy iratot adott, a pápa fősege és hatalma kérdésében, de ez iratot egyáltalán nem jellemzi, pedig az olvasót felette érdekelné, hogy ez irat volt az, a mely a szakadást a reformáció és a hierarchia között teljessé tette, és pedig épen azon irenikus tendenciájával, hogy a pápai szék fensőségét hajlandó volt elismerni, de csak ember-i jogon, holott a pápák hatalmuknak isteni jogeredetét vitatták! Túlságos terjedelemben közli a munka a „Visitationenbüchlein“ tartalmát (84 sz. l.), a nélkül, hogy tudatra tudná emelni Melanthon e reform művecskéjének az eddigi ún. n. triviális iskolákkal, ezek didaktikájával s methodikájával szemben való előnyét; e mellett „osztályokról“ beszél, holott az a 3 „Haufen“ Melanthon e híres iskolatervezetében nem osztályt, de a szó grammatikai értelmében „csoportot“ jelent, a melyek mindegyikében az oktatás több évet vett igénybe, ezek számának meghatározása nélkül s az előrehaladás kizárólag a tanuló szorgalmától függött.

E mellett nem is szükséges a csoportok okvetlen elkülönítésére gondolnunk. S ha már a mai értelemben vett gymnasiumi oktatás reform-

járól megemlékezett szerzőnk, és pedig — mint mondám — igen terjedelmesen, miért nem folytatta tovább? Hiszen Melanthon reformálta az egyetemi oktatást is! S midőn iskolaszervező munkája mellett tanításáról, pedagógiai irodalmi működéséről megemlékezik, miért áll meg az etika s politikánál? Forrása, Schmidt, nem mutatta-e meg neki, hogy Melanthon mily nevezetes újtó és úttörő épen a történet terén, a melyet addig elhanyagoltak teljesen; hogy mit jelent ez ő irodalmi működése, theologiai szempontból, főleg a bibliamagyarázat érdekében? Épen itt (IX) a hol Melanthon legigazibb otthonában kellene megrajzolnia, munkája a legfogytékosabb és leghiányosabb. Melanthon viszonya dolgában pedig a magyarokhoz épen ki nem elégitő. Pedig — magyar szempontból — ez adott volna művének bizonyos önállóságot s értéket.

Bővebben foglalkoztam a kis munkával — a melynek jóindulatu szorgalmát újból készséggel elismerem, — semmint ilyen kisebb művekkel szokás, de kénytelen voltam a főszempont mellett a részletekre is kiterjeszkedni (a nélkül, hogy ezeket kimerítettem volna) mert lehetőleg teljes indokolását akartam nyújtani annak, miért nem vagyok én a Luthertársaság bírálóinak véleményével megelégedve. Végül még csak egy megjegyzést — s ezt a könyv címére. A pályázat s Pethes is hősünk nevét következetesen „Melancthon“-nak írja. Pedig ő semmi esetre sem Melancthon, hanem, ha grammatisálni akarunk, akkor Melancthon, ha pedig történetileg hitek akarunk lenni, akkor Melanthon. Ama szerzőnk által használt formában hősünk maga sohasem írta nevét. De igenis írta fiatalabb korában a grammatikailag helyes formában, később aztán változtatva így is, Melanthonnak is, majd 1630. óta állandóan csak Melanthonnak. Igazolják ezt összes iratai és levelei, a mint a „Corpus Reformatorum“-ban híven lenyomatva vannak. Igazolják azon iratok is, a melyek nekünk magyaroknak képezik kincseinket. Így pl. a körmőczyi levél, a melyet Krizko másolatban, — a selmeczi levél, a melyet Händl másolatában épen a Luthertársaság adott ki (XXVII. kiadvány és 1896. évi jelentés), — a Luther végrendelete, a mely egyetemes egyházunk levéltárában őriztetik (facsimile példányban kiadta Doleschall), — s azon papavató oklevél, melyet a pozsonyi ev. lyceum levéltára őriz: mind ez iratok egytől-egyig a „Melanthon“ névaláírást viselik. Az, hogy mások, rossz szokásból vagy meggondolatlanságból hibát követtek el, bennünket nem kötelez arra, hogy őket kövessük, de igenis feljogosít arra, hogy őket kiorrigáljuk. Censor.

Magyar Hirlap. „Nem várhatnak tovább főképpen a protestáns papok, akik hogy a szabadság s a haladás politikája mellé állva, a nem-

zetnek milyen szolgálatot tettek: az túlnó a napi krónikán, az belekerül a történelembe. De hogy még fizetniök is kelljen a saját szolgálataikért, hogy a szabadság gyarapodása az ő kevéske filéireiket apaszsa még jobban: az már mártírságnak is sok. A kormány, a párt, a vezérek és a közlegények egyre ígérgetik az 1848. XX. végrehajtását, a lelkési fizetésekről való törvényt. Most írják, most fogalmazzák, most kerül — éppen a minap híresztelték — előleges szentesítés alá. Ezenközben a pap függ az egyházi hatóságtól, függ a hívőktől, függ az úrtól, függ a paraszttól, függ még az idő járásától is. Mert jaj az ő kis járandóságának, ha rosszul üt be a termés. A gazda még csak megveszi valahogy az árán. De a pap belepusztul, mialatt az ő törvényét írják, fogalmazzák, forgatják, fontolgatják vagyis, magyarázva kimondva, húzzák-halasztják, ameddig csak tudják. Mire várnak még? A közvélemény sürgeti a javaslatot, a Házban hang ellene emelkedni nem fog s a budget is csak bírja, ha az excellencziás penziókkal meg tud birkózni. Haj, haj, ez a baja a protestáns papoknak: miért nem születtek valóságos belső titkos tanácsosoknak!“

Debreczeni prot. lap. „Tanuljunk ellenfeleinktől. Az ultramontánság mindenütt a betű az irodalom hatalmával hirdet. A pápa maga utasítja híveit e hatalmas fegyver használatára s ha egykor a reformatio a könyvnyomtatás segítségével adott neki majdnem halálos sebet, most ugyane fegyverrel akarná megölni a pápaság a protestantismust. A másik véglet a nemzetközi, istentagadó sociáldemokratia szintén a sajtó hatalmával végzi roppant hódítását s ezekre és ezekre menő olvasóközönséget tudott tapjainak, könyveinek, füzeteinek, röpiratainak teremteni a földműves és gyárimunkások műveltségben elmaradt, szegénységgel küzdő, jó részben irni-olvasni sem tudó csoportjából. A magyar protestantismustöbbsége a sajtó fontosságának felismerésében nem emelkedett odáig, hova az egyszerű, fogytékos műveltségű, vagy épen paraszti vagy gyári munkás. A világiak majdnem egészen magára hagyták a prot. sajtót a küzdelemben, ezért van aztán, hogy a prot. világi elem jó része nincs tájékozva egyházi és iskolai ügyeinkről, nem él contactusban törekvéseinkkel, nem lelkesül érdeklünkért.“

Temető-szentelési beszéd. Tartotta Isó Vincze, győri ág. h. ev. lelkész 1897. decz. 8. Magvas, szép beszéd!

Szabad Sajtó. „Ha az állam konkurencziába lépett velünk és tart magának „politikai papokat“, kiket azért megfizet, hogy ingyen kössenek házasságot és ha továbbá az állam igazán azt akarja, hogy a vallási érzület ki ne vesszen a népből és őszintén van gondolva is az az intelem, hogy „ezzel egyházi kötelezettségének még nem

tett eleget": akkor tegye nekünk is lehetővé az ingyen esketést, vagyis más szóval térítse meg a stóla-jövedelmet. De hogyan? Igen egyszerűen. Minden esztendőben irassa össze velünk, vagy ha nekünk nem hisz többé, saját pol. papjaival a születési, esketési és halotti eseteket és azt, hogy ezekért egyenként mennyi volt a stóla. Ezt is pontosan megtudni szinte nem boszorkányság. És aztán mindig az előző év szükségletét vegye fel a következő év előirányzatába és ezt egy-egy öszszegben minden egyház egyetemének a bevallo-mások alapján való szétosztás végett szolgáltassa ki. Mindkét egyházbéli papok fogjunk össze és — ne az esp., illetőleg kerületi gyűléseinken, mert a sok bába közt elvész a gyermek, hanem mindegyik prot. egyház papjai fogjanak kezét és két egyhangzó kérvényben forduljunk direkt egyetemes gyűléseinkhez, de a kérvény tömeges aláírása mellett. E kérvényben fejtjük ki, hogy a fentemlített stólákat az egyes esetekben megszüntetendőknek tartjuk, miért és mikép tartjuk a kérdést megoldandónak. Végül pedig kérnök az egyetemes gyűléseinket, hogy ez értelemben forduljanak a kormányhoz és eszközöljék ki kérésünk ekkénti teljesítését."

Válasz.

A 39-dik számban olvasható kérdés szerint egy apa Istvánnak iratta be újszülött gyermekét, holott van már István nevű fia életben; büntethető-e az apa s van-e mód a hibát kiigazítani? Először is a polgári anyakönyvben kell kiigazítani a nevet; (1894. XXXII. t. cz. 75. és 76. §.) ezt végezze az anyakönyvvezető; annak alapján ki lehet majd a keresztelési könyvben is igazítani a jegyzet rovatában. A büntethetőségre a büntető tkv. (1878. V. t. cz. 400. V.) meg az 1894. XXXII. t. cz. 82. §. lesz irányadó.

A 48-dik számban közölt kérdésre a válasz nem lehet más, mint az, hogy az egyházmegyei gyűlésnek csak az alkotmány szavai szerint választott tanító lehet tagja, vagyis, ha az egyházmegyei tanítóegyesületek választják meg, nem pedig sor szerint, vagy egyesületbe nem szervezkedett tanítók küldik oda. Ha nincs szervezett tanítóegyesület: nem lehet választott küldöttje sem. Ideje, hogy saját törvényeinket komolyan vegyük, ne csúrnjuk-csavarjuk.

TEMETŐ.

Az 1897-ik év szomoruan végződött a veszprémi ág. hitv. ev. egyházközségre, mert az is-

teni gondviselés rövid 8 napi szenvedés után elhivta az élők közül Günther Adolfot, az egyháznak 1891. óta buzgó tevékenységű felügyelőjét.

Günther Adolf 1842-ik év május 28-án született Győrött. Szülei: Günther Pál vendég-lős és Bauernheinz Mária voltak, kik korán bele oltották a szelíd lelkü és fogékonyszivü gyermek szívébe az isteni félelmet, a vallásosságot és becsületességet.

Alsó és közép iskoláit Győrött és Pozsonyban végezte, azután gazdasági akademiát végzett Magyar-Ovárott. Néhai Gróf Eszterházy Pál uradalmainál kapott 1862-ben alkalmazást, s 1872-ig mint ispán, 1886. évi december 31-éig Pápán mint központi kasznár működött, teljes megelégedésére az intéző köröknek.

Veszprém vármegye szolgálatába 1887. január 1-én lépett mint számvevői ellenőr, főszámvevői kineveztetését 1890-ben nyerte. Azóta csaknem halála napjáig a legnagyobb lelkiismeretességgel töltötte be hivatalát.

Alig néhány napig betegeskedett, meghülés folytán orbánczot kapott, mely betegség december 29-én 10 órakor véget vetett áldásos életének.

Günther Adolf egyike volt azon tisztá jellemeknek, kiknek sorai, fájdalom, már kezdenek ritkulni. Világjártassága, sokoldalú képzettsége és tevékenysége daczára, egyszerű, de fenkölt gondolkodású volt mint ember, szavaiban, tetteiben, s egész életében.

Példás volt ő a vallásosságban, mint férfi, páratlan a szeretetben, mint testvér, ki kiapadhatatlan forrásával a szeretetnek, árasztotta el testvéreit, rokonait.

Hivatalában pontosság, rendszeret, s hűség voltak lelkének legszebb ékességei. Egyháza ügyéért lelkesedni tudó áldozatkész férfiú, a szegények jóltevője, a szomorodott szívűek vigasztalója volt ő.

Méltán nevezhető igaznak, kinek emlékezete áldott. Nyugodjék békével. H. D.

A szó legnemesebb értelmében igazi atyját, hű lelki pásztorát, egyházának és hiveinek élő lelkészét vesztette el a bártfa-külvárosi nagy misió körrel bíró egyház Kello György lelkészének f. évi január hó 3-án hosszas szenvedés után bekövetkezett elhalálózásával. Mondhatni lelkiismeretes hivatásának esett áldozatául az élte java korában elhunyt lelkész. Mult ószszel egy hideg, esős napon egyik filiájában temetésre ment, átázott, átfázott, ágyba került s fel sem kelt abból többé, szenvedéseitől január 3-án megszabadította őt a halál. Temetése, mint a városban és a környékén általában kiváló tiszteletben álló lelkésznek, a legnagyobb részvét mellett január 5-én volt. A temetésre megjelent városi és vidéki résztvevő közönség nem fért be a bártfai jó nagy

templomban, a kitárt három templom ajtó előtt száz és száz ember állott, ki nem férhetett be a templomba, könnyes szemmel hallgatva a bent lefolyó halotti szertartást.

A temetési szertartást Linberger István a VI. szab. kir. vár. egyházmegye főesperese, Just Alfréd bártfai és Homola István kassai lelkészek végezték. Homola a szószéken, Justh az oltár előtt s a főesperes úr a sirnál mondott beszédet.

Az egyház következő gyászjelentést adott ki: A bártfa-külvárosi ág. h. ev. egyház fájdalomtól lesújtottan jelenti szeretve tisztelt lelkipásztorának Kello Györgynek hosszú szenvedés után 1898. évi jan. hó 3-án reggeli 8 órakor életének 59-ik évében szívszélhűdés következtében beállott gyászszos elhunytát. A boldogultnak hült teteme 1898. évi jan. hó 5-én délután 1/2 3 órakor fog a lelkészlakból örök nyugalomra helyeztetni. Bártfa, 1898. jan. 3-án. Uram elbocsátottad a te szolgálodat békességgel!

Kello György született 1844. február 1-én lipótmezei Tarnóc községben. Néhai atyja Kello György tarnóczi polgár és csizmadia mester; néhai anyja Borosák Anna. Elemi iskoláit szülő városában végezte, a gymnasiumot Rozsnyón kezdte s Késmárkon befejezte. A gymnasium elvégzés után egy évig mint segédtanító működött a vázsecei egyházban, honnét szülő helye hívta meg iskolájának felsőbb osztályaiba tanítónak, hol mint ilyen öt évig működött. Hivatásául a lelkészi pályát tűzte ki, melynek elvégzésére a külföldre ment s az erlangeni és rostoki egyetemeken négy évig tanult. 1873-ban mint végzett theologus visszatért hazájába s ugyanazon évben Pozsonyban néhai Geduly Lajos püspök által felszenteltetett s Liptó szt. Miklóson mint segéd lelkész és a felsőbb leányiskola tanára működött.

1874-ik év advent IV-ik vasárnapján a bártfai tót egyház próbára hívta meg, majd egyhangulag lelkészének választotta meg. 1876. június 5-én házasságra lépett néhai lehotai Lehotszky János tarnóczi lelkész és Sányi Zsófia szülők Kornélia nevű leányával.

Házasságuk boldog, családi életök példás volt. Most özvegye, Irén leánya és Gusztáv fia gyászolja és siratja a még korán elhunyt jó apát.

Működése a bártfai egyházban áldásos volt, a templom, a paplak renoválása, a felső-volgai, sárpatak-rokitói és lukavrézai filiális egyházak új iskoláinak felépítése, az egyház anyagi ügyeinek rendezése stb. nevéhez fűződik.

Legyen édes pihenése, áldott emlékezete s majdan boldog feltámadása; a gyászbaborult özvegyet és árvákat vigasztalja meg s vegye általmába az özvegyek és árvák mennyei Atyja!

Kassa, Homola István ev. lelkész.

Stur Károly, kiérd. alsó-fehérekúti lelkész. m. é. decz. 7-én meghalt. Temetése, melyen dr. Baltik Frigyes püspök és Händel Vilmos főesperes fungáltak, december 14-én ment végbe.

ÜZENETEK.

B. H. Történeteket atig lesz terem közölni; köszönöm a jó szándékot! — **J. A.** Köszönöm, de előbb már kaptam tudósítást. — **P. S.** Köszönöm; felfogását kíméletesnek, tiszteletreméltónak ismerem el, s tartom magamat hozzá. Actualis themái közül kérek mentül előbb! — **F. Gy.** Ha csak lehet: szorítok helyet az érdekes beszédnek. — **S. K.** A költött példányokat ma kaptam meg. — **P. J.** Közlésre kértem el magam is. A másik ügyben nem sokára; az ünnepek alatt nem értem rá. — **S. J.** Mentül gyakrabban kérek az ottani apostolkodás eredményéről rövid tudósítást. — **P. D.** Némelyik késvé, de csakhogy megérkezett. Hírnél az a fő, hogy azonnal jöjjön! A két izben küldött összeggel a f. évre teljes az előfizetés. — **G. M.** Tudomásúl vettem. — **F. Gy.** Megkaptam. — **B. P.** Az eredményről kérem a hiteles tudósítást. — **K. Gy.** Sziveskedjék megnézni azt a számot, a melyikben a beérkezett pályaműveket jeligék és sorszám szerint felsoroltam. — **L. K.** Köszönöm; felhasználom. — **K. I.** Számítok rá!

Pályázat

az alsószelli (Pozsonymegye) ágost. hitv. ev.

másodtanitói

állásra. Javadalom: 250 frt az egyházi pénztárból havi részletekben; tandíjából 60—70 frt; kertért 6 frt; 1 1/2 öl tűzifa a saját használatára és egy butorozott szobából álló lakás. Ötöd-éves korpótlék az államtól kérelmezett. Kötelesség: I—III. osztály és hetenként egyszer ismétlősök oktatása. Tannyelv: magyar. Pályázhatnak tanítónók is. Pályázati határidő; január 29. Az állomás azonnal elfoglalandó. Jelentkezések alúlirotthoz intézendők.

1. 1—1

Rásó Mihály

ev. lelkész.